

Pleidooi voor een sekse-neutrale (thee)mutscultuur

Vincent Duindam en Ed Spruijt

In de *Emancipatiemonitor* wordt geprobeerd 'om na te gaan of het emancipatieproces zich in de gewenste richting ontwikkelt' (p.302). Tweede Kamer en regering bepalen deze richting. De hoofdconclusie van de *Emancipatiemonitor 2006* is dat Nederlandse vrouwen relatief weinig buitenshuis werken, en dat ze daar zelf erg tevreden mee zijn. In het bestek van de *Emancipatiemonitor* is dit niet een gegeven dat zomaar aanvaard kan worden. Verschillende beleidsinstrumenten om vrouwen alsnog tot meer betaalde arbeid te bewegen worden besproken (p.313). Gedurende de bestudering van dit werk bekruipt de lezer voortdurend het beklemmende gevoel dat 'emancipatie' versmald wordt tot 'economie'. We hebben de participatie van vrouwen nodig vanwege vergrijzing, ontgroening en ons Bruto Nationaal Product. Zelfs het potentiële verloop van mannen wordt dan alleen gezien in het licht van de mogelijk toenemende arbeidsparticipatie van vrouwen: als mannen verloop nemen, kunnen vrouwen meer werken. Dit is geen emancipatie maar economisering. Alles draait om werk, werk, werk. Toenmalig minister Jorritsma wees hier in een andere context op toen ze haar nota de titel *Een toets op het concurrentievermogen* gaf: Nederlanders moeten langer, harder en meer werken in verband met onze concurrentiepositie. Als

in een spannende thriller komen we erachter dat de redactie van de *Emancipatiemonitor* deze visie misschien ook wel wat smal vindt. Op de laatste pagina van de epiloog komt deze aap uit de mouw. De allerlaatste zin van het rapport luidt: 'Het lijkt kortom zinvol om de betekenis en implicaties van wat emancipatie inhoudt, opnieuw te doordenken' (p.316).

Daar willen wij graag een steentje aan bijdragen. In de *Emancipatiemonitor* wordt uitgegaan van niet uitgesproken vooronderstellingen. Enkele hiervan: tijd is net als geld een ruilmiddel. Tijd is schaars. Tijd is geld. Vrouwen moeten meer betaald gaan werken. Anderen kunnen onbetaalde 'zorgtaken' overnemen. Dit vergroot de mondigheid, de autonomie en de 'economische zelfstandigheid' van vrouwen. Tevens is hun bijdrage in toenemende mate economisch noodzakelijk. Het ideaal lijkt te zijn: *fulltime* werk door vrouwen en mannen. Heel duidelijk zie je deze vooronderstellingen geïllustreerd in een bijna gelijktijdig verschenen SCP-rapport dat *Investeren in Vermogen* heet. Men wil hier nu eens laten zien wat er wél goed gaat in Nederland. Centraal in het rapport, en het persbericht, staat: het aantal moeders dat voltijds werkt nam toe van 136.000 in 1996 tot 180.000 in 2005. Dat is 'het goede nieuws'.

Dergelijke ideeën worden steeds meer cultureel dominant. En wie hier impliciet of expliciet kritiek op levert, levert eigenlijk een cultuurkritiek. Nederlandse vrouwen doen dit vrij massaal. Moeten zij daarom voorwerp worden van intensiever beleid, of wellicht een beschavingsoffensief? Wij menen van niet. Er is meer dan economie. De *Emancipatiemonitor* moet geen Economiemonitor zijn. Emancipatie heeft te maken met zelfbeschikking: mogen beschikken over je eigen lichaam (inclusief seksualiteit, voortplanting, ouderschap), je eigen keuzes kunnen maken (vrije partnerkeuze, relaties, onderwijs, politiek). En, waar het ons hier vooral om gaat, kunnen beschikken over je eigen tijd, en niet gedwongen worden tot meer betaald werk buiten de deur dan je eigenlijk zelf wilde.

Komt dit dan voor? Ja, in een aantal Europese landen werken vrouwen meer buitenshuis dan ze zelf willen, lezen we in de

Emancipatiemonitor. Sterker nog: 'In alle Europese landen zeggen de werkende vrouwen veel vaker dan die in Nederland dat zij wel minder willen werken, maar dat niet kunnen omdat zij het geld nodig hebben' (p.176). Deze Europese vrouwen zijn jaloers op 'onze vrouwen'. Zij zouden graag wat minder buitenshuis werken. Maar dat is in de betreffende landen niet mogelijk: hun voltijds inzet op de arbeidsmarkt is noodzakelijk om het gezinsinkomen op peil te houden. Dit is een optie die in de *Emancipatiemonitor* overigens ook serieus wordt overwogen (p.313). Wat een cultuuromslag: tot 1957 werd elke vrouwelijke ambtenaar in Nederland die ging trouwen ontslagen, opdat zij zich aan haar gezin kon (moest) gaan wijden. Wellicht zouden dergelijke maatregelen op veel kleinere schaal weer ingevoerd kunnen worden, maar dan sekseutraal geformuleerd. We brengen hier graag het voorstel in herinnering dat Piet Vroon in

De Volkskrant deed: mensen die ervoor kiezen ouder (moeder en vader, moeder en moeder, vader en vader) te worden, mogen in totaal 50 uur actief zijn op de arbeidsmarkt. Met hun gemiddeld 25 uur per week hebben de vrouwen dit gehaald. Dit betekent dat mannen nu wat meer beleidsaandacht nodig hebben.

Vaders

In de epiloog (p.314) van de *Emancipatiemonitor* wordt een gedachtenexperiment uitgevoerd: stel dat de jonge vader ook één dag minder gaat werken. Vervolgens wordt besproken wat dit voor de vader, de moeder, de economie (de auteurs van de monitor blijven zich immers wel zorgen maken over het totale aanbod aan arbeid van vrouwen en mannen), en tenslotte voor de kinderen betekent. Nu is er een groep vaders voor wie dit niet bij een

gedachtenexperiment is gebleven, maar die dit daadwerkelijk gedaan hebben. Zo'n vijf procent van de Nederlandse vaders is minder gaan werken met de komst van één of meer kinderen. Deze fascinerende groep mannen en hun partners zijn al bijna 14 jaar het onderwerp van ons onderzoek. Via interviews en vragenlijsten hebben we informatie van deze mannen zelf, en gegevens over hun partners, zoals door de mannen doorgegeven (Duindam, 1997; Spruijt en Duindam, 2002).

Wij volgen deze groep van 182 heterosexuele mannen en hun partners sinds 1993. Zij werken minder uren buitenshuis dan gemiddeld, en hebben een deel van de betaalde tijd ingeruild voor zorgtijd. Wanneer je deze mannen vraagt wat dit bestaan hen oplevert, dan noemen ze drie dingen: een betere relatie met de kinderen, *the best of both worlds* (arbeid en zorg) en een betere relatie met de partner. Een van deze vaders liet de term 'onthaasting' vallen, een toverwoord dat ons land eind jaren negentig in bezit heeft genomen. Door ochtenden en middagen te zorgen – tijdens kantooruren – komen deze mannen in een ander ritme. Opdoemende e-mail-berichten, zoemende mobieltjes, deadlines raken op de achtergrond, wanneer ze met hun kind van drie rondrentelen en bij elk bloemetje stilstaan. Hoe meer dagdelen door de week deze mannen zorgen, des te meer heeft men in de relatie het gevoel tijd voor elkaar te hebben. Tevens voelen de meeste vrouwelijke partners zich meer gewaardeerd in het huishouden, naarmate hun partner meer zorgt. Tijd voor elkaar en waardering in het huishouden voorstellen samen de kwaliteit van de relatie, zo blijkt uit ons onderzoek (Duindam & Spruijt, 1997). Hoe meer waardering voor het huishouden en hoe meer tijd voor elkaar, des te gelukkiger is men. Het zal duidelijk zijn dat dit een positief effect heeft op het gezinsklimaat. En we weten dat dat weer de belangrijk-

ste voorspeller is van de ontwikkeling van de kinderen.

Hoe komt het eigenlijk dat in Nederland niet alleen veel meer vrouwen in deeltijd werken dan elders, maar ook meer mannen? Nederland kent al vele eeuwen een cultuur van 'huis en haard'. Deze karakteristieke cultuur valt buitenlanders al eeuwen op. In Nederland werd het nooit een gewoonte (van de rijken), zoals in Frankrijk om kinderen op het platteland door een min te laten opvoeden. Pas als ze dan wat ouder waren, en waarschijnlijk wel zouden overleven, kwamen ze weer bij hun ouders terug. Internaten werden hier ook nooit zo populair als in het buitenland. De dichter Jacob Cats (1577-1660) bezong de moeder die ook zelf de borst gaf als de ware moeder. En eigenlijk vonden wij in Nederland tot diep in de jaren tachtig dat je je eigen huis zelf schoon moest maken, en je eigen boontjes moest doppen: daar huurde je niet iemand anders voor in. In die periode waren er discussies in het feministische maandblad *Opzij* of je juist wel, of juist niet geëmancipeerd was als je door een ander (lees: een andere vrouw, en tegenwoordig meestal: een zwarte vrouw) je vloer liet dweilen. Die tijd is definitief voorbij: er worden steeds meer diensten ingehuurd, en we schamen ons daar ook niet meer (zo) voor. Bij sommige bedrijven kun je je haar al laten knippen 'in tijd van de baas'. En ook de boodschappen worden voor je gedaan, en de hond wordt uitgelaten. Er wordt hier en daar al warm gegeten op de zaak, kledingreparatiediensten zijn actief, etcetera.

Het nadeel van de oud-Hollandse cultuur was dat het vrouwen een achterstand gaf met de kans op een betaalde baan, laat staan een carrière. Tot in de jaren zestig werkten Nederlandse vrouwen amper. Het beeld van de moeder thuis bij de thee wordt inmiddels steeds meer als een muf en bedompt schrik-

beeld ervaren. Toch is er een groeiende groep mensen die ook kostbare elementen ziet in onze theemutscultuur. Het gaat er alleen om dit terrein ook voor mannen open te stellen. Immers: de cultuur die ons een achterstand gaf voor vrouwen en betaalde arbeid, geeft ons een voorsprong waar het mannen en zorg betreft. En de achterstand die wij vroeger in Europa hadden, doordat de huisvrouw hier de norm was, kunnen wij nu omzetten in voorsprong: beide ouders geregeld thuis. Dus vrouwen moeten niet van mannen leren om voltijd te werken; mannen moeten van vrouwen leren om in deeltijd te werken. En zo is het feitelijk ook gegaan bij de meeste stellen die aan ons onderzoek meedoen. Op allerlei manieren stimuleerde en coachte – in twee van de drie gevallen – de vrouw haar partner naar een gelijke verdeling van taken.

Beleid

Volgens Marike Stellinga, journalist van *Elsevier*, moeten vrouwen niet zeuren. Hun arbeidsmoraal zou beneden alle peil zijn, en de campagne van de overheid zou moeten zijn: 'Muts kom uit je stoel'. Onderzoeker Mirjam Janssen van de Universiteit Utrecht sluit zich hier in hetzelfde tijdschrift bij aan: 'Na pogingen vrouwen aan het werk te krijgen, wil de overheid nu dat mannen meer thuis doen'. Wat een onzin. 'De conclusie van het nieuwe offensief is dat juist vrouwen "een schop onder hun achterste verdienen". Zij moeten in hun werkgedrag meer op mannen gaan lijken. Het zijn nu te veel luxepoppetjes.'

Het kabinet heeft als doel in 2010 een zorgaandeel van 40% van mannen bewerkstelligd te hebben (Emancipatiemonitor, 2006). Om dit te kunnen bereiken is onderzoek over factoren die het zorgaandeel van vaders beïnvloeden wenselijk, zo stelt men. Wij hebben alvast een tip: niet door het aan-

bieden van zogenaamde moedercontracten, 'een contract, waarbij de ouder alleen tijdens schooluren werkt'. Al twee jaar geleden wezen we erop dat dit een zeer onhandige term is, die mannen bijna bewust van zorg lijkt buiten te sluiten. De vooronderstelling is immers: alleen vrouwen werken tijdens de schooluren, en mannen werken voltijd. Maar in de *Emancipatiemonitor 2006* is het nog steeds een serieuze aanbeveling (p.178-179).

Naar ons idee moet er in principe een sekse-neutraal beleid gevoerd worden dat zowel vrouwen als mannen, die dat willen, de gelegenheid geeft om arbeid en zorg te combineren. Er zou daarin wel speciale aandacht voor zowel vrouwen als mannen moeten zijn. En in het bijzonder voor vaders met jonge kinderen. Juist deze groep werkt nog meer dan gemiddeld buiten de deur, blijkt opnieuw in deze *Emancipatiemonitor*. Niettemin vinden vaders en moeders in overgrote meerderheid dat de opvang van heel jonge kinderen in het gezin dient te geschieden. Daar liggen dus mogelijkheden om ook mannen er meer bij te betrekken. Bovendien blijkt uit diverse onderzoeken dat veel ouders de taken het liefst anders zouden verdelen dan zij op dit moment doen. Heel wat paren hebben een voorkeur voor een meer evenwichtige taakverdeling. Dit betekent dat er zowel onder vrouwen als onder mannen een potentieel is dat aangeboord kan worden, als we weten hoe. Onder bepaalde omstandigheden willen mannen meer zorgen, vrouwen meer betaald werken. Maar hoeveel precies loopt uiteen al naar gelang de manier waarop dit gevraagd is. Bij mannen wordt het percentage minder naarmate dit ten koste zou gaan van het gezinsinkomen. Mannen voelen zich nog altijd zeer verantwoordelijk voor de financiën. Daarnaast blijven betaalde arbeid en carrière erg belangrijk voor hun identiteit (Duindam & Spruijt, 2005). Financieel gunstige verlofreg-

lingen en een zorgvriendelijke bedrijfscultuur kunnen voor mannen het verschil maken. Voor vrouwen is vooral belangrijk dat op de werkplek meer rekening gehouden wordt met hun zorgtaken.

En de kinderen

Wat niemand nog heeft geconstateerd: in Nederland besteden vrouwen, en ook mannen, relatief veel tijd aan het gezin, en ... de Nederlandse kinderen blijken, volgens een zojuist verschenen UNICEF rapport (2007), de gelukkigste kinderen ter wereld te zijn. Misschien moeten we de *Emancipatiemonitor* en het betreffende UNICEF rapport naast elkaar leggen, en dan 'de betekenis en implicaties van wat emancipatie inhoudt, opnieuw doordenken' (p.316). Dit valt goed te koppelen aan onderzoek naar ouders en welzijn van kinderen (Lamb, 1997). Tijd en aandacht voor kinderen is goed voor hun ontwikkeling, en dan niet zozeer efficiënt geplande uurtjes tussendoor, maar je aandachtige aanwezigheid. In sommige Europese landen, en in de VS, blijft er steeds minder tijd voor het gezin over. In de VS spreekt men al over het nul-oudergezin: iedereen is aan het werk. Men loopt in en uit. Gezamenlijke maaltijden zijn er vrijwel niet meer. Wanneer het zo uitkomt, hap je wat weg voor de buis.

Het afgelopen decennium zijn er verschillende commissies benoemd met fraaie namen, zoals de Commissie Dagindeling. Deze hebben telkens opnieuw onderzocht wat we al lang weten, namelijk hoe je mannen tot zorg kunt stimuleren of verleiden. We moeten het alleen nog in praktijk gaan brengen. Bovendien kwamen de commissies vaak met de vervulling van economisch georiënteerde verlangens. Zo stellen zij dat het veel efficiënter kan: er moeten tijdsbureaus in de steden komen, en we moeten onze agenda's

heel efficiënt optimaal dicht timmeren. Maar arbeidsethos en efficiency zullen mannen niet dicht bij de zorg brengen. Integendeel, hoe groter de drive tot werk en carrière van vrouwen en mannen is, des te meer wordt het passen en meten wat betreft de zorg. Hoe strakker de agenda's gepland, georganiseerd en ingevuld worden, des te dicht bij komt het nul-ouder-gezin. Agenda's moeten, net als mensen, ademruimte hebben. Het gaat niet alleen om kwaliteitsuurtjes, waarin alles moet gebeuren. Het gaat om echt aanwezig (kunnen!) zijn en werkelijk de tijd en de ruimte voor je kinderen, en misschien die van anderen, te hebben. Om een praatje in de buurt te kunnen maken. De mensen in de straat te kennen. Om je zieke moeder of schoonvader te kunnen bezoeken, en misschien wel mee helpen te verzorgen.

Wat moet er dan wel gebeuren? We geven het nieuwe kabinet in elk geval de volgende vijf punten als verlanglijstje mee. Het laatste is het enige echt nieuwe. De andere zaken wisten we al, alleen nu moet er ook een keer werk van gemaakt worden.

1. Onbelemmerde mogelijkheden tot deeltijd werk.
2. Uitgebreidere verlofregelingen.
3. Betaalde verlofregelingen. Uit ons onderzoek blijkt het grote effect hiervan juist op mannen.
4. De stimulering van een bedrijfscultuur waarin ook ruimte is voor zorgactiviteiten van werknemers.
5. Laat de overheid, ministeries, gemeenten hier het voortouw nemen; laat ze streeftallen geven, en systematische rapporteren over het aantal mannen in deeltijd, en over hun functieniveau.

Literatuur

- Duindam, V. (1997). *Zorgende Vaders*. Amsterdam: Van Gennep.
- Duindam, V. & Spruijt, E. (1997). Caring Fathers in the Netherlands. *Sex roles* 36 (3/4), 147-168.
- Duindam, V. & Spruijt, E. (2005). Father's health in relation to spousal employment. *Patient education & counseling*, 57, 46-52.
- Lamb, M.E. (Ed.) (1997). *The role of the father in child development*. New York: Wiley.
- Spruijt, E. & Duindam, V. (2002). Was there an increase in Caring Fatherhood in the 1990s? Two Dutch Longitudinal Studies. *Social behavior and personality*, 30 (7), 683-696.
- UNICEF (2007). *An overview of child well-being in rich countries*. UNICEF, Innocenti Research Centre, Report Card 7, 2007, www.unicef.org/irc.